

и накрая литературно-исторически — сравнение с други български писатели. Много е все пак, а някои от тях, като текстовият анализ на двата варианта, са твърде специфични, за да влязат в един литературно-критически очерк. И въпреки забележителната книга на Н. Димков не е несполучлива, тя има своето място не само като първо значително изследване за Рачо Стоянов.

Отредените малко страници не позволяват да се навлезе и по-пълно в отделните очерци, а оттам да се изведат и още техни проблеми. Но се налага сякаш да се спомене и за една незабелязана страна от взаимоотношенията автор на очерка — изследван автор — духовното сродство между тях. Щё ни се да вярваме, че в разглежданите очерци то съществува — че написаното от Хр. Карастоянов не е само един землячески жест към Матвей Вълв, а е породено от също такова безпокойство на духа; че Кр. Генов не извършва дарствен ритуал към професора си, а се допличава до М. АриAUDов със сродните си интереси и подход към българската литература; че близки, възрожденски подтипи обвързват Ив. Сестримски с Нешо Бончев. Че това, поне в очерците за писателите, е критическа необходимост, ни напомня успехът на една от книгите на поредицата от предишните години — „Димитър Методиев“ на Наташа Манолова. И тук нямаме предвид преимуществата на съвременника при получаване на всякаква документална и биографична информация. Става дума за покритие между писателя и неговия изследовател, за обща участ, за идейно-духовно сходство, за горене и защита на едни и същи идеи. В известен смисъл освен литературно-критически очерк за Димитър Методиев Наташа Манолова е написала и част от своята духовна автобиография. Там вече освен изследователя се намесва и публицистът, и изповедникът, а и мемоаристът — ето къде се крият предимствата на нейната книга. Разбира се, единствено самонаблюденията на изследователя не решават стойността на очерка, където трябва да присъствува и анализаторът, и ерудитът. Но все пак едно от пожеланията към поредицата е да осъществява споменатото вече духовно сродство между изследователя и писателя.

Написаните бележки нямат за цел да разгледат всички проблеми на поредицата „Литературно-критически очерк“, най-малкото заради незначителния обем разглеждани книги спрямо излезлите заглавия. А това значи, че няма да последват изводи и препоръки както за нейния избор от писателски имена, така и за жанровата ѝ същност. Ще състемим и приготвяния, съвсем непълнен при това, списък от стилови неточности, от смислови и аналитични несъобразности, и то не поради никакви съображения, а защото те са колективен плод — на автор и редактор. Но ще си позволим пожелания към композицион-но-смисловото и научното единство на очер-

ците, зависещо преди всичко от издателските изисквания. Елементи от анкетата и мемоара са добре дошли във всяко изследване, но обособяването на глави или части от тях в очерка нарушава целостта и не отговаря на същността му — дано това не изглежда прекалено догматично. Необходимост за читателя, а и за бъдещия изследовател е да се приложи към очерците научен апарат. В разглежданите книги той или отсъствува, или е твърде разнolik. Без да се счита за препоръчан образец, като пример сред тях може да се вземе очеркът на К. Еленков за Георги Бакалов — кратка биография (в случая е използвана Бакалова автобиография), кратък летопис, кратък библиографски указател (К. Еленков включва списък на най-важните издани Бакалови творби).

Йордан Каменов

„ПОЕЗИЯ НА ПОДВИГА“ от ХРИСТО ЙОРДАНОВ. София, изд. „Наука и изкуство“ 1984, 347 с.

Личните впечатления за автора сигурно не са най-подходящото начало на една „академична“ рецензия за книгата му. В случая обаче не мога да не ги споделя. Колкото и субективна да е запечатилата се у мен представа, смятам, че тя с нещичко би улеснила възприемателя. Особено ози, който не се интересува само от набрания текст, а иска да проникне отвъд: в по-сложните и по-деликатните сфери на авторските възгледи, предпочитания и идеи, в концепцията му за литературния процес. А без да познаваме — поне бегло — личността Христо Йорданов, това е трудно.

Той е (в най-добрия смисъл) литературен черноработник. С месеци и дори с години трупа информация за интересувашото го явление; търпеливо изравя изпод пепелта на документите, архивите, спомените и старите издания факти, които после систематизира, анализира и съпоставя с новите изследователски достижения. Но това е само началото. Хр. Йорданов умее да общува с литературата и извън читалнята. Сладкодумен и любопитен за всичко, отнасящо се до интелектуалния ни живот в миналото и днес, той знае как да предположи събеседника към саморазкриване. Много получава, защото много и дава. Учудващо бърза е реакцията му спрямо новооткритите имена, събития, дати, спрямо интересната мисъл и идея. Те светкавично биват вписвани в неразделния от него бележник. И бих отворил една скоба, за да упрека себе си и по-младото поколение литератори, че позанемарихме добрата традиция на документирания, завещана ни от Ив. Шишманов, М. АриAUDов, Сп. Казанджиев. А Хр. Йорданов записва. Имам чувството, че ако се съберат неговите „скрити“ и „явни“ анкети с писатели и културни дейци, ако към тях

се прибави натрупаното от дълголетния му труд в библиотеки и хранилища, ако най-сетне се включи и активното му участие в печата, биха се получили няколко обемисти тома.

Но „Поезия на подвига“ е едва втората му книга (първата — монографичен очерк за Веселин Андреев — излезе през 1966 г.), което разкрива друга съществена черта на изследователя — възпитателност. Хр. Йорданов не бърза да види ръкописите си отпечатани, обглежда ги старателно от всички страни, допълва и редактира, прекомпозира. В този смисъл „Поезия на подвига“ е и една претривиана книга. Тя не само „материализира“ продължителните усилия на литературоведа, но и прекрасно издава пристрастията му. Защото Хр. Йорданов има пристрастия, има любими творци и проблеми, към които се отнася хем благоговейно и свещенодействено, хем със задълбочеността и отговорността на научен интерпретатор. Тези вкоренени в личността му пристрастия са към гражданско-революционната литература (по-специално лириката) и образуват вътрешното ядро на настоящата книга. Съставена от отделни студии, посветени на писатели, творили през последното столетие, тя логически прераства в единна монографична цялост, в своеобразен „летопис на героичното“, който — пак по думите на автора — е „високата вълна от духовния ранг на родолюбци и интернационалисти, съгласната дия в художественото съзнание, гръбнакът на националната ни лирика“ (с. 5).

Хр. Йорданов разбира гражданската литература като неразделима съставка от характера и поведението на твореца, като „висш хуманизъм в действие“. Този макар и не универсален (що се отнася до писателя) принцип изследователят защитава при подбора на разглежданите творци, начевайки с Вазов и Яворов и завършвайки с Пеню Пенев и съвременното поколение поети. Едновременно обаче не са подминати ония индивидуално-характерологични страни от сложната писателска същност, които извикват противоречията вътре в нея и водят до разминаване между неопетисното гражданско съзнание и жизнено-творческите му проявления. Подобно разделение в по-малка или по-голяма степен е характерно и за Вазов, и за Яворов, но авторът особено набляга на драматизма и болезнеността му у Разцветников след периода на сп. „Нов път“. Хр. Йорданов иска (и успява) да ни убеди, че патриотично-революционното верую има колкото идеологическо, също толкова естетическо, а не по-малко и нравствено битие; че без интимно-изповедното начало лириката на поета-гражданин остава само гола декларация, лишена от живец на неподправеността и истината.

Мисля, че стана ясно: този изследовател е фактолог. Ще рече, у него винаги има „в запас“ достатъчно (кога известни, кога позабравени, кога съвсем непознати) факти от жизнено-творческия летопис на даден писа-

тел. За мнозина това би означавало готова монография, ала Хр. Йорданов не е от тях. За него сръчното навързване на събития и дати е също толкова порочно, колкото и умело нагласените, а всъщност кухи и неверни „концепции“. Друг е методологическият му принцип на литературен историк. Той внимателно — бих казал с археологическо любопитство — обглежда фактическата материя, след което го разпръсква многопосочно, и от отделните късове съглобява своя концепция, едновременно и позната, и в пълна мяра оригинална. С други думи, Хр. Йорданов структурира изследванията си, подчинявайки се на логиката на фактите, но при условие те (фактите) да заемат точно определените си места. Уверил се, че това е станало, той пристъпва към анализа им, търси взаимовръзките и пресечните им точки, открива конфликтните ядра вътре в тях, но — както казахме — не ги „помирява“, а сериозно се замисля над първопричините. По подобен модел са композирани ако не всички, то по-голямата част от включените в книгата студии. Хронологическата им подредба и извеждането в самото заглавие на заложените в тях постановки без съмнение доизбистрат авторския обобщен поглед върху художествения процес.

Хр. Йорданов притежава рядката способност да *политизира* историко-литературните факти. Независимо дали тълкува народно-психологическите прозрения на Вазов, или психографските особености на Яворов (базирайки се на уникалния труд на М. Арнаудов), дали оплаква „тъжния жребий“ на Ас. Разцветников, или възпява подвига на поетите партизани, той задължително (в нравствения смисъл) подпалтава изложението с примери от марксистко-ленинската теория. Вярно, историко-философските екскурзии понякога действуват уморително, невинаги и обемът на цитатите е премерен, но защо да изтъкваме това като „беда“ на изследването? Политизирането на изворовия материал покрай дидактическото има и значителна историко-естетическа стойност. Болката на някои критици е, че, непознавайки образците на марксизма, не могат убедително да обосноват иначе находчивите си идеи за класиката и съвременността. Обратно, Хр. Йорданов може да няма смайващи открития, може съзнателно да е съсредоточил научните си дирения в сферите на гражданско-революционната тематика, но затова пък критико-анализаторският му „инструментарий“ е снабден с най-стойностните трудове на марксизма. А какво по-добро помагало за вярно и проникновено тълкуване на поетичното слово от пророчествата на тия мъдrecи! Тяхното съвременно звучене, съединено с антидогматичното, съзвучно с днешния ден *политико-естетическо* мислене на изследователя, обуславя до голяма степен приносния характер на книгата. Ако трябва да дадем примери, ето един: „Партизанската поезия като цяло утвърждава нови

пътша в сложното движение на художествената мисъл и на практика осъжда схематизма, шаблоните и догматизма“ (с. 209). И малко по-горе (с. 208): „Партийната правда, съдържаща се в тези произведения (на загиналите поети-партизани — б. м. А. Б.), трансформирана в художествени образи, съдейства за ускореното прегрупиране на социалните слове и за приобщаването им към различните масови организации, ръководени от партията, и преди всичко в организациите на Отечественния фронт.“

Изmeđu вътрешно единните, а заедно с това самостоятелни съставки на книгата бих открил няколко, като „Социалистическият хуманизъм и някои творчески търсения на българската поезия“, „Тъжният жребий и трагедията на Асен Развиевников“, „Българската партизанска поезия“, а също студията за Вапцаров, П. Пенев. Не че останалите (публикации за Веселин Андреев схващам като своеобразно актуализиране и продължение на по-рано излязлата книга) нямат качества. Позволявам си степенуването, вземайки за критерий дълбочината на историко-критическото вникване в литературната материя. „Социалистическият хуманизъм...“ например предлага рядка по своята изчерпателност културна панорама на преломния период между Първата световна война и Септемврийското въстание. Хр. Йорданов отделил място на всяко от сложната плетеница явления, обуславящи смяната на художествените стилове, очертава социално-психологическите — както и политическите — закономерности на мисловно-естетическия обрат у большинството български интелегенти. Но ако други опират о общите констатации, Хр. Йорданов започва с тях, интересувайки се много повече от общностите и различията между отделните творци, съставляващи цялото, наречено процес.

За автора на „Поезия на подвига“ словото на падналите поети-партизани стои много надпротоколната „мартирология“, с която неведнъж сме ги осъществявали. Той първо „мъчително и възмущаващо“ съпорежива стиховете им (... „мъчително, защото знаем как е разстреляна тази красота, как е затрита нежната им младост...“), а сетне се обръща към биографиите им, сякаш за да допълни изградения вече портрет. Не зная доколко последното е било нужно, тъй като сама по себе си фактологията доста си схожда. Но по-важното е друго: че на поетическото им

наследство Хр. Йорданов гледа като на *литература* — очертавайки тематичните „кръгове“, поетиката, стилистиката — нещо, което досега се правеше бегло и спорадично. В студията за Вапцаров и П. Пенев пък става обратното. Личностите на тия поети, неистовата им индивидуалност, слагаща отпечатък върху всеки техен ред, покоряват изследователя. И той изглежда сякаш раздвоен. Представям си въпросите, които са го безпокоили, въпроси, тормозещи не един критически ум. Докъде свършва суровата жизнена истина и откъде започва литературният жест; покриват ли се в пълна мяра горните две категории, сиреч лирическият субект адекватен ли е на материалния първообраз. Смело можем да заявим, че посредством дълбинното вникване в характерологията на двамата творци Хр. Йорданов се домогва до свои отговори. И не е странно, че отговорите някъде си приличат. Например изводът, че „у автора на „Вяра“ и най-интимните мотиви звучат граждански, а и най-гражданските — интимно“ (с. 167), се среща и в страниците, посветени на „поета с ватенката“. Което, разбира се, съвсем не означава, че оценките за единия и за другия поет са нивелирани. За П. Пенев авторът говори като за свой съвременник, като за близък човек дори (тук се проявяват и способностите на „скрития“ анкетър), докато за Вапцаров е привлечен обилен документален материал. Още нещо — докато Вапцаров е извисен до степента на единната, хармонична цялост, то личностно-творческият феномен П. Пенев е заснет „в движение“, предадена е непрекъснатата му борба с противоречията вътре и вън от него. В процеса на подобно, та даже още по-болезнено самоосъждане е представен Ас. Развиевников. Макар и по-кратка, статията, която му посвещава Хр. Йорданов, е измежду най-издържаните (стилово тя наподобява есе) в цялата книга.

Казват, че книгите приличат на авторите си. Излизайки от приблизително същата мисъл, се опитам да свържа „Поезия на подвига“ с човека Христо Йорданов: граждански ангажиран, неспокоен и самораздаващ се. Той пише така, както и общува с хората. Плавното му слово е понякога дори разточително, но и в това има своеобразна привлекателност. Сладкодумникът винаги може да те изненада й с оригинално съждение, й с прозорлива и важна идея.

Алберт Бенбасат

SOMMAIRE

Stéphane Tchirpanliev — Zacharie Stoyanov le biographe	3
Ilya Todorov — La personnalité et l'oeuvre de Constantin Vélitchkov	16
Radka Karpatcheva-Daskalova — Tchekhov et P. K. Yavorov	36
Stoyan Iliev — La „morte poésie“ vivante	53
Veltcho Veltchev — „Les légendes de Stara-Planina“ par Yordan Yovkov	73
Albena Guéorgieva — La spécificité de la légende du folklore bulgare	85
Migléna Nikoltchina — Vol au ciel du temps: P. B. Shelley et l'utopisme romantique	104
<i>Profils</i>	
Guéorgui Ghetov — Lubomir Levchev — aspects de ses conceptions créatrices littéraires	117
<i>A travers la pensée esthétique mondiale</i>	
Novalis — Le pollen de fleur	129
<i>Communications scientifiques</i>	
Todor Stoitchev — Alexandre Théodorov-Ballan dans mes souvenirs	141
Zlatana Chlébarova — P. K. Yavorov en 1913	145
<i>A travers la presse étrangère</i>	
Lu dans les revues littéraires de l'URSS, de la République Démocratique Allemande, de la République Fédérale Allemande et du Danemark	154
<i>Revue</i>	
Yordan Kaménov — La série „Textes de critique littéraire“ durant 1982—1984	163
Albert Benbassat — „La Poésie de l'acte héroïque“ par Christo Yordanov	167

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗА ПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ
ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ. РЪКОПИСИ, НАДВИШАВАЩИ
ТОЗИ РАЗМЕР, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“, ул. „Чапаев“ 52,
бл. 17, 1113 София, тел. 73-31 (вътр. 39-94)

© Институт за литература
при БАН
1985
с/о Jusautor, Sofia

Технически редактор *К. Иванова*

Коректор *С. Чолакова*

Дадена за набор на 1. V. 1985 г.

Подписана за печат на 20. V. 1985 г.

Формат 70/100/1

Печатни коли 10,63

Издателски коли 13,78

Тираж 1700

Изд. индекс 10161

Годишен абонамент 12 лв.

Отделна книжка 1,30 лв.

Печатница на Издателството на Българската академия на науките

1113 София ул. „Акад. Г. Бончев“ бл. 6 Поръчка 198